

BİBLİYOGRAFYA :

Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul 1978, s. 15-30, 512-535; a.mlf., *Atatürk ve Devrimler*, İstanbul 1982, s. 223-226; a.mlf., *Teokrası ve Laiklik*, İstanbul 1984, s. 12-43, 75-76, 115-116, 159-160, 171-176, 210-211; İnan Özer, "Niyazi Berkes", *Türk Toplum Bilimcileri* (nşr. Emre Kongar), İstanbul 1982, I, 251-290; Kurtuluş Kayalı, "Hocam Niyazi Berkes'in Ardından", *TT*, XI/62 (1989), s. 7-8; İsmail Coşkun, "Niyazi Berkes Üzerine", *İÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, sy. 2, İstanbul 1991, s. 49-86.

İLHAN KUTLUER

BERKİ

(البرقى)

Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed
b. Hâlid el-Berkî
(ö. 274/887)

İmâmîyye mezhebine mensup
Şîî fakihî.

Aslen Kûfeli bir ailedendir. Irak Valisi Yûsuf b. Ömer es-Sekafî, Zeyd b. Ali'nin öldürülmesinden sonra Berkî'nin üçüncü dedesi Muhammed b. Ali'yi öldürünce ikinci dedesi Abdurrahman, o zaman küçük bir çocuk olan oğlu Hâlid'i de (Berkî'nin dedesi) yanına alarak İran'ın Kum bölgesine kaçtı ve Berka'ya yerleşti. Ebû Ca'fer buraya nisbetle Berkî diye anılır.

Değişik konularda birçok eser veren Berkî, İmâmîyye âlimleri nazarında genellikle güvenilir (sika*) bir kişi ise de pek itimat edilmeyen zayıf kimselerden rivayette bulunduğu ve mürsel*lere itibar ettiği için tenkide uğramıştır. Hatta muhtemelen bu sebeple Kum Hâkimi Ahmed b. Muhammed b. İsâ bir ara onu Kum'dan uzaklaştırmış, fakat daha sonra kendisinden özür dileyip geri gelmesini sağlamıştır. İbn Dâvûd el-Kummî ona hem sika olanlar hem de olmayanlar arasında yer vermiştir. Sika olmayanlar arasında yer veriyorsa da Muhsin el-Emin'in ifadesine göre (A'yânü's-Şî'a, III, 106) Gadâirî onu tenkit etmemiş, aksine savunmuştur.

274 (887) yılında vefat eden Berkî'nin ölüm tarihi bazı kaynaklarda 280 (893) olarak da zikredilmektedir.

Eserleri. Berkî'ye birçok eser nisbet edilmiş olup Kays Âl-i Kays (*el-İrânîyyân ve'l-edebü'l-Arabî*, III, 47-56) 129, Muhammed el-Emîn de (A'yânü's-Şî'a, III, 105-106) 99 kitabını ismen zikreder. Bunların en önemlisi *el-Mehâsin*'dir. Fıkıh, tevhid, hikmet ve âdâb gibi çeşitli konuları ihtiva eden ve uzun süre Şîîler ara-

sında önemini koruyan bu kitap, iki cilt halinde Celâleddin el-Hüseyînî (Tahran 1370) ve Muhammed Sâdık Bahrüddin (Necef 1384/1964) tarafından neşredilmiştir. Ancak matbu nüsha aslının tamamını olmayıp sadece bazı bölümlerini içine almaktadır. Esasen İbnü'n-Nedîm'in, Berkî'nin babası Ebû Abdullah Muhammed b. Hâlid el-Berkî'ye nisbet ettiği ve bu bakımdan diğer kaynaklardan ayrıldığı asıl eserin kitap ve babları hakkında da kesin bilgi yoktur. Bazı kaynaklarda Berkî'ye nisbet edilen kitaplardan hiç değilse bir kısmının müstakil eserler olmayıp *el-Mehâsin*'in bölümleri olması muhtemeldir. Berkî'nin *Kitâbü'r-Ricâl* adlı eseri de 1963'te Kâzım el-Müsevî tarafından Tahran Üniversitesi yayınları arasında neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), I, 13; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 276, 277; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 389-390; a.mlf., *Mu'cemü'l-üdeba'*, IV, 132; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 390-392; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 262; Ziriklî, *el-A'lâm*, I, 195; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, II, 97, 98; Sezgin, *GAS*, I, 538; Müneccid, *Mu'cem*, II, 48; A'yânü's-Şî'a, III, 105-107; Ali el-Fâzıl el-Kâinî en-Necefî, *Mu'cemü mü'ellifi's-Şî'a*, Kum 1405, s. 68; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyân*, III, 45-56; Ch. Pellat, "al-Barkî", *El² Suppl.* (İng.), s. 127-128.

ORHAN ÇEKER

BERKİ, Ali Himmet

(1882-1976)

İslâm, Osmanlı ve
Türk medenî hukuku sahalarındaki
çalışmalarıyla tanınan
Cumhuriyet dönemi hukukçularından.

Demircizâde kadı Osman Efendi'nin oğlu olup 17 Ocak 1882'de babasının kadılık yaptığı Elbistan'da doğdu. Resmî belgelerde doğum tarihi hicrî 1301 (1884) olarak belirtilmekteyse de Berkî kendi doğum tarihi olarak hicrî 1299 yılını vermektedir (*Mecelle*, mukaddime, s. XV). Aslen Akseki'nin Unulla köyündendir. İlk öğrenimini köyünde ve İbradi Rüşdiyesi'nde yaptı. Daha sonra İstanbul'a gitti ve Tokatlı Mehmed Şâkir Hoca'dan ders okuyarak icâzet aldı (1909). Ayrıca Medresetü'l-kudât'ı 26 Ağustos 1909'da birincilikle bitirdi. İlk olarak Meşihat-ı İslâmîyye Dairesi Fetvahânesi'nde İ'lâmat Odası kâtipliğine (1909), kısa bir süre sonra yine İ'lâmat Odası memur yardımcılığına, 18 Eylül 1911'de de müsevvidliğe tayin edildi. Ali Himmet 1913'te ilâve bir

Ali Himmet
Berki

memuriyet olarak Medresetü'l-kudât'ın ahkâmü'l-arâzî hocalığına getirildi. Bu arada hocası Mehmed Şâkir Efendi'nin kızı Ayşe Hanım'la evlendi. 1914'te Tokat, 1915'te Amasya, 6 yıl sonra tekrar Tokat ve 1922'de de Ankara merkez kadılığına tayin edildi. Bu vazifeden istifası üzerine Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti Heyet-i İftâiyye üyeliğine getirildi. 1340'ta (1921-22) İstanbul Üçüncü Asliye Mahkemesi'ne, bir müddet sonra da İstanbul Asliye Mahkemeleri birinci reisliğine tayin edildi. Bir yıl sonra o zaman Eskişehir'de bulunan Temyiz Mahkemesi'ne üye ve ardından da İkinci Hukuk Dairesi'ne başkan oldu. Emekliliğine kadar bu görevde kalan Ali Himmet Berki emeklilik döneminde de ilmî ve meslekî faaliyetlerini sürdürmüştü ve 24 Mayıs 1976 tarihinde vefat etmiştir. Vasiyeti gereği doğduğu köye götürülüp babasının yanına defnedilmiştir. Ali Himmet Berkî'nin üç erkek, üç kız altı çocuğu olmuştur. Oğullarından ikisi hukuk profesörü (Osman Fâzıl Berkî, Mehmet Şâkir Berkî), biri de hâkim (Sadettin Berkî) olarak vazife görmüşlerdir.

Ali Himmet Berkî hem İslâm ve Osmanlı hukuku hem de Türk medenî hukuku alanında çalışmış ender hukukçulardandır. Bunda bir geçiş döneminde yetişmiş olmanın ve bu dönemin imkânlarından faydalanmanın da rolü olmuştur. Ali Himmet kendi döneminde pek ilgi gösterilmeyen konulara el atmış, bu alanlarda faydalı eserler meydana getirmiştir. Gerek hâkimlik görevinde gerekse ilmî çalışmalarında dikkatli ve titiz bir araştırmacı olmaya özen göstermiş, çevresinde yetişmekte olan hukukçulara da bunu aşılamaaya çalışmıştır.

Ali Himmet Berkî hukukçuluğunun yanı sıra tıp, tarih ve edebiyata, bu arada Fars edebiyatına da ilgi duymuştur. Ankara'da bulunduğu dönemlerde Mehmed Âkif'le ve kısa bir süre kaldığı Mısır'da

da Âkif'in yakın dostu Yozgatlı Mehmed İhsan Efendi ile tanışmış, onlarla köklü bir dostluk kurmuştur.

Eserleri. Ali Himmet Berki'nin yayımlanmış eserleri şunlardır: 1. *Fâzılın Galatât Defteri* (Samsun 1338). Yeni harflerin kabulünden önce yazılan ve müellifin oğlunun adını taşıyan bu eser konuşma ve yazı dilindeki yanlışlardan bahseder. 2. *Eski Hâdiselerde Tatbiki Lâzım Gelen İrs ve İntikal* (Ankara 1938). 3. *Vakıflar* (I-II, İstanbul 1940; Ankara 1950; ayrıca I, İstanbul 1946). 4. *Miras ve Tatbikati*. Eski ve bugünkü hukuktaki hükümleri inceler (İstanbul 1947; Ankara 1951, 1963). 5. *Hukuk Mantığı ve Tefsiri* (Ankara 1948). 6. *Büyük Türk Hükümdarı İstanbul Fatihî Sultan Mehmed Han ve Adalet Hayatı* (İstanbul 1953). İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü münasebetiyle yazılan bu eser Mısır'da tanıtıldığı Mehmed İhsan Efendi tarafından *el-Âhîlül-'Osmani Ebül-feth es-Sultân Muhammed eş-şânî, fâtihu'l-Şosantîniyye ve hayâtühül-'adliyye* adıyla Arapça'ya çevrilmiştir (Kahire 1953). 7. *Tasarruf Hukuku Bakımından Dalıyan ve Voli* (Ankara 1953). 8. *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikal* (Ankara 1954). 9. *Sular Hukuku, Eski ve Yeni Hükümlere Göre* (Sedat Çumralı ile birlikte, Ankara 1959). 10. *Mecelle* (metin kontrolü ve lugatçe, Ankara 1959; İstanbul 1979). 11. *Hâtemül-Enbiyâ Hazretî Muhammed ve Hayatı* (Osman Keskiöğlü ile birlikte, 1. kitap, Ankara 1959; 2. kitap, Ankara 1960). 12. *Vasiyet ve Ölümüne Bağlı Tasarruflar* (Ankara 1961). 13. *İslâm'da Kaza, Hüküm ve Hakimlik ve Tevâbii* (Ankara 1962). 14. *Vakıflara Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Terimler* (Ankara 1966). 15. *Ahlaka Ait 239 Hadis* (tercüme ve izah, Ankara 1968). Ese-

rin ikinci baskısı 250 *Hadis* başlığı altında yapılmıştır (Ankara 1970).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Himmet Berki Dosyası, İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, Ulema Sicil Defteri, nr. 4, vr. 265^{a-b}; Adalet Bakanlığı'ndaki Sicil Dosyası; *Mecelle* (haz. Ali Himmet Berki), İstanbul 1976, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun mukaddimesi, s. XIII-XVI, 1-6; Esad Konyalı, "Ali Himmet Berki", *Teklif*, sy. 29, İstanbul 1990, s. 41.

ŞAKİR BERKİ

BERKOFÇA

Kuzeybatı Bulgaristan'da bugün Berkövitsa adını taşıyan bir kasaba.

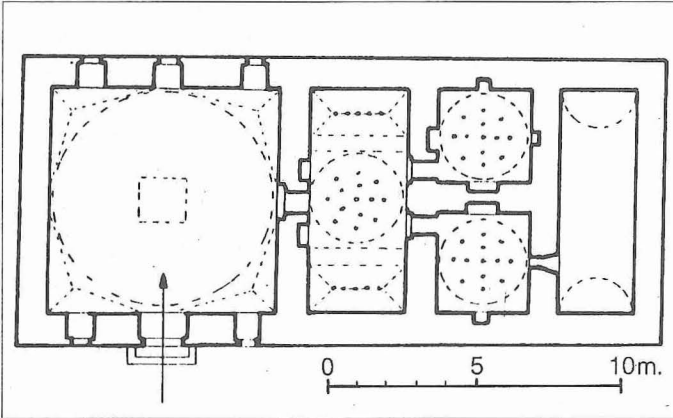
Sofya ile Vidin arasındaki tarihi yol üzerinde, Petro Han geçidinin alt yanında yer almakta olup sık ormanlarla kaplı Balkan dağlarının eteklerinde, denizden 400 m. yükseklikteki bir düzlükte uzanır. Geç antik döneme ait kalesinin harabeleri 100 m. daha yüksektedir. Osmanlılar döneminde XV. yüzyıldan Tanzimat'a kadar Sofya'ya (Paşa livâsı) bağlı bir kaza merkezi durumundaki kasaba, Kuzeybatı Bulgaristan kesiminde İslâm'ın ileri bir karakolu özelliğini taşımıştır. XVII ve XVIII. yüzyıllarda ise önemli bir sanayi şehri olarak gelişmeye başlamış ve Kuzeybatı Bulgaristan'ın Çiprovcé (Ciprovetz) maden bölgesinin merkezini teşkil etmiştir.

Berkofça'nın Ortaçağ'lar Bulgar tarihindeki yeri bilinmemektedir. V. yüzyılda yapılan iki büyük kilise kalıntısına rastlanması, kalenin bu dönemde önemli ve kalabalık bir yerleşim yeri olduğunu ortaya koyar. II. Dünya Savaşı öncesi Bulgar tarihçileri ise kasabanın Türkler tarafından kurulduğunu belirtirler. Bu görüş, XIII ve XIV. yüzyıllarda kalenin kullanılması, XIV. yüzyılın sonlarına doğru Türk kuvvetlerinin burayı fethedişleri,

bunun sonucu burada kalabalık bir müslüman Türk grubunun yerleştirilmesi sebebiyle kuvvetle muhtemel görünmektedir. Berkofça adına ilk defa 1479 tarihli bir icmal defterinde mahallî bir teşkilât merkezi olarak rastlanır. Nüfus durumu hakkında ilk ayrıntılı kayıt ise 1524 tarihli bir tahrir defterinde yer alır. Buna göre kasabada 171 hane müslüman, yirmi dört hane hıristiyan yaşamaktaydı (yaklaşık 1000 kişi) ve bunlar çok eskiden beri avâriz ve öşür gibi vergilerden muafı. Vergi muafiyeti, hemen hemen tamamıyla hıristiyan Bulgarlar'dan oluşan bölgede Türk nüfusun iskânını sağlamak ve teşvik etmek amacını taşıyordu. Nitekim bu sayede XVI. yüzyılın başlarında olduğu gibi ikinci yarısında da nüfusun büyük kısmı Türk müslüman ahaliden oluşmuştu. XVI. yüzyılın ikinci yarısında kasabada beş mahalle bulunuyordu. Nüfus ise 212 hane müslüman Türk, on hane müslüman Çingene, on dört hane de hıristiyandan ibaretti. Müslüman nüfusun % 4'ten az kısmını ise mühtediler teşkil ediyordu.

Kâtib Çelebi'nin eserinde bir maden bölgesinin merkezi ve kadılık olarak geçen Berkofça, XVII ve XVIII. yüzyıllarda yüksek kalitedeki bakır işçiliği, dericiliği ve tekstil ürünleriyle tanınmaya başladı. Ayrıca XVIII. yüzyılda kerestesiyeye de önem kazandı. 1688'de Berkofça kazası, Osmanlı idarecilerinin baskısı ve Çiprovcé bölgesindeki Katolik madenci köylerinin Habsburglar'ın kıskırtmasıyla ayaklanmaları yüzünden karışıklıklar içine düştü. Bu yüzyılda kasabada 15.000 kişi yaşıyordu. Ayrıca Berkofça kazası sınırları içindeki dağlarda Yörük grupları bulunuyordu. 1576 tarihli bir celebkeşan defterine göre bunlardan on dört celep kaydedilmişti. Berkofça'da da aynı yıl ikisi Bulgar yirmi yedi celep yazılmıştı. Kasaba 1800'de patlak veren Kırçali karışıklıkları sırasında eşkiya çetelerinin tahribatına uğradı, yakılıp yıkıldı. Böylece zamanla Bulgar etkisi giderek önem kazanmaya başladı. Bulgarlar 1830'da burada bir mektep kurdukları gibi büyük bir de kilise (Kutsal Virgin) yaptılar. Ayrıca kasabanın civarında Lopusanski Manastırı inşa edildi. XIX. yüzyılda ise hıristiyan Bulgar nüfusu yavaş yavaş kasaba nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaya başladı.

Osmanlı hâkimiyetinin son dönemlerine doğru Berkofça kazasına Kırım'dan bazı Tatar grupları yerleştirildi; ayrıca

Berkofça'da XVII. yüzyıla ait hamamın planı (Machiel Kiel'den)